

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

1 Vtrum sit obiectum iustitiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

que directè opponuntur prudentia manifesta cõn-
trarietate, non ita pertinent ad iniustitiam, sicut exe-
cutione futuri. Et ideo non ita prohibentur in lege, si-
cut fraus, & dolus, quæ ad iniustitiam pertinent.

AD SECVNDVM dicendum, quod omnis fraus, uel
dolus commissa in his, quæ ad iniustitiam pertinet,
potest intelligi esse prohibita, Leuit. 19. in prohibi-
tione calumnie. Præcipue autem solet fraus exerceri,
& dolus in emptione, & uenditione, secundum
illud Eccl. 26. Non iustificabitur caupo a peccato la-
bionum. Propter hoc specialiter præceptum prohi-
bitum datur in lege de fraude circa emptiones &
uenditiones commissa.

AD TERTIVM dicendum, quod omnia præcepta
de actibus iustitiæ in lege data, pertinent ad execu-
tionem prudentia: sicut & præcepta prohibitiua da-
ta de furto, calumnia, & fraudulenta uenditione per-
tinent ad executionem astutia.

QVAESTIO LVII.

De iure, in quatuor articulis diuisa.

CONSECVENTER post
prudentiam consideran-
dam est de iustitia.

Circa quam quadri-
plex cõsideratio occurrit. Prima
est, de iustitia: secunda, de partib-
us: tertia, de dono ad hoc perti-
nente: quarta, de præceptis ad ius-
titiam pertinentibus.

Circa iustitiam uero considerã-
da sunt quatuor. Primò quidem,
de iure: scò, de ipsa iustitia: tertio,
de iustitia: quarto, de iudicio.

CIRCA primum queruntur
quatuor.

Primo, Vtrum ius sit obiectum
iustitiæ.

Secundo, vtrum ius cõuenienter di-
uidat ius naturale, & positiuum.

Tertio, Vtrum ius gentium sit
idem quod ius naturale.

Quarto, Vtrum ius dominati-
uum, & paternum debeat specia-
liter distinguí.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ius sit obiectum iustitiæ.

AD PRIMVM sic procedit.
Videtur, quod ius nõ sit ob-
iectum iustitiæ. Dicit enim Cel-
sus Iuriconsultus, quod ius est
ars boni, & æqui: ars autem non
est obiectum iustitiæ, sed p se uir-
tus intellectualis ergo ius non est
obiectum iustitiæ.

2 Præ Lex, sicut Isidorus di-
cit in lib. Etymol. ius est species:
lex autem non est obiectum ius-
titie, sed magis prudentia: unde
& Philof. legispositiuam, partè
prudentia: ponit ergo ius non est
obiectum iustitiæ.

3 Præc. Iustitia principaliter subii-

cit hominem Deo. Dicit enim
Aug. in lib. de moribus Ecclesie,
quod iustitia est amor tantum Deo
seruiens, & ob hoc bene imperas
cæteris, quæ homini subiecta sũt:
sed ius nõ pertinet ad diuina, sed
solum ad humana. dicit enim
Isidor. in lib. Etymol. quod fas
lex diuina est, ius autem lex huma-
na, ergo ius non est obiectum ius-
titie.

SED CONTRA est, quod Isido-
rus dicit in eodem, quod ius di-
cum est, quia est iustum: sed ius-
tum est obiectum iustitiæ. Dicit
enim Philofop. in 5. Ethic. quod
omnes talem habitum uolunt di-
cere iustitiam, a quo operatiui uir-
tutum sunt. ergo ius est obiec-
tum iustitiæ.

RESPON. Dicendum, quod ius-
titia proprium est inter alias uir-
tutes, ut ordinet hominem in his
quæ sunt ad alterum. Importat e-
nim æqualitatem quandam ut ip-
sum nomen demonstrat. Dicunt
enim uulgariter ea quæ adæ-
quantur, iustari: æqualitas autem
ad alterum est. Aliæ autem uirtutes
perficiunt hominem solum in his,
quæ ei conueniunt secundum se
ipsum. Sic ergo illud, quod est re-
ctum in operibus aliarum uirtu-
tum, ad quod tendit intentio uir-
tutis quasi in proprium obiectum,
non accipitur nisi per compara-
tionem ad agentem. Rectum uero,
quod est in opere iustitiæ, etiam
præter comparationem ad agentem,
constituitur per cõparationem ad
aliud. Illud. n. in opere nostro di-
citur esse iustum, quod responderet
secundum aliquam æqualitatem
alteri, puta, recompensatio merce-
dis debite pro seruitio impenso.

Sic ergo iustum dicitur aliquid,
quasi habens rectitudinem iustiti-
æ, ad quod terminatur actio ius-
titia: etiam nõ considerato qua-
liter ab agente fiat: sed in aliis uir-
tutibus non determinatur aliquid
rectum, nisi secundum quod aliqua-
liter fit ab agente. Et pp hoc specia-
liter iustitia præ aliis uirtutibus,
determinatur secundum se obiec-
tum, quod uocatur iustum: & hoc
quidem est ius. Vnde manifestum
est quod ius est obiectum iustitiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum,
quod conuenienter est, quod nomi-
na a sui prima impositione retor-
queantur ad alia significanda. Si-
cut nomen medicine, impossum
est primo ad significandum reme-
dium, quod præstat in infirmo ad
sanandum, deinde tractum est ad signifi-
candum artem, qua hoc fit: ita et hoc
nomen ius, primo impositum est ad si-
gnificandum ipsam rem in se: postmodum

ab agente fiat, quo-
niam oportet confi-
derare potentiam agē-
tis. Nam non est ius-
tum creditori soluere
impotentem. Et si-
militer oportet circa
stantias alias ex par-
te agentis considera-
re ad iustitiam: nõ
enim tenetur occupa-
tus maioribus, & in-
uentus in tali loco
&c. debitum soluere,
ut patet.

Ca. 15. circa
mediu te. 1.

Lib. 5. ca. 1.

Lib. 5. c. 3. in
princi.

Lib. 5. ca. in
prin. tom. 5.

Ad hoc dicitur, quod
dubium ex minore
intellectu litera pro-
cedit. Differentia si-
quidem prima inter
rectum secundum ius-
titiam, & alias mora-
les uirtutes, est quod
rectum in aliis uirtu-
tibus constituitur in esse
recti cõmensuratione
ad operantem. Rectum
uero opus secundum
iustitiam constituitur in
esse recti cõmensuratio-
ne ad alterum ita quod
inter opera ipsa non
ut sunt a uirtutibus,
sed absolute, est dif-
ferentia hæc, quod nul-
lum opus dicitur tem-
peratum, nisi quia est
cõmensuratum opere-
ranti: & similiter, nul-
lum forte, iustum au-
tem uero dicitur, si est
cõmensuratum alteri.

Ad id autem, quod
obicitur de opere
temperato hypocri-
tae & similium, dicitur,
quod opus talium
pro tanto est temper-
atum, pro quanto est
cõmensuratum opere-
ranti, licet malinten-
tione. Non. n. spec-
tat ad huiusmodi
cõmensurationes or-
dinatio uirtutum operi
ad bonum, uel malum
finem, sed quis sit ter-
minus, ad quem refe-
ratur. I. operans,
uel alter.

Ad id uero quod
ex parte iusti obicitur,
respondetur, quod
aliud est loqui de ius-
titiæ absolute, aliud
est loqui de execu-
tione, seu exhibitio-
ne iusti. Nos loqui-
mur de ipso iusto ab-
solute, quo scilicet
constituitur in esse
iusti, & dicimus de
cõmensuratione ad
alterum obiectum
uero loquimur de
executione iusti. Cre-
ditori namque cen-
tum aureorum iustum
est absolute, ut red-
datur centum au-
rei. An autem hic de-
bitor factus impotens

R 3 tona-

teneatur ad executionem huius iusti: & similiter an in tali tempore, loco, uel casu, debeat fieri exhibitio, alia questio est.

¶ Ex hac autem essentiali differentia inter opus rectum secundum iustitiam, & alias uirtutes, sequitur diuina alia. Prima est, quod in opere iusto non consideratur qualiter fit ab agente: in opere uero temperato hoc attenditur. Non enim in reddente centum aureos creditor uariatur ipsum iustum, quia reddit ex odio, uel inuidia, aut inani gloria. Secunda est, quod reddit, quod debet: sed in temperato opere, puta, sobrietate attenditur, an ex auaritia, an ex timore uidentium &c. faciat. Et ratio est, quia ex parte eiusdem termini, quem respicit commensuratio temperati operis, omnia ista se tenent, scilicet ex parte operantis: in opere uero iusti non tenent se ista ex parte alterius, ad quem dicitur iustum, sed ex parte operantis. Secunda est, quod doctores propter eandem rationem non dederunt aliis uirtutibus obiectum secundum se, sed solum iustitiam. Et omnes haec differentiae tanguntur in littera.

Li. 5. Erym. c. 3. parum a prin.

Inf. q. 60. ar. 5. cor. & 1. 2. q. 95. art. 4. cor. & 5. Ethic. 1. ca. 11. fin. 1.

¶ Super quibus quinguismae prime articuli secundum.

Nari. 2. in responsione ad primum, nota tria. Primo, sensum illius maximam. Naturale est impu-

autem est derivatum ad artem, quae cognoscitur quid sit iustum. Et ulterius ad significandum locum, in quo ius redditur, sicut dicitur aliquis comparere in iure. Et ulterius dicitur et ius, quod redditur ab eo, ad cuius officium pertinet iustitiam facere, licet etiam id quod decernit, sit iniustum.

AD SECVNDVM dicendum, quod sicut eorum quae per artem exterius fiunt, quadam ratio in mente artificis praexistit, quae dicitur regula artis: ita etiam illius operis iusti, quod ratio determinat, quaedam ratio praexistit in mente, quasi quadam prudentiae regula: & hoc si in scriptum redigatur, uocatur lex. Est. n. lex secundum istud. constitutio scripta: & ideo lex non est ipsum ius, proprie loquendo, sed aequalis ratio iuris.

AD TERTIVM dicendum, quod quia iustitia aequalitatem importat, Deo autem non possumus aequiualens recompensare, inde est, quod iustum secundum perfectam rationem non possumus reddere Deo: & propter hoc non dicitur proprie ius lex diuina, sed fas, quia uidelicet sufficit Deo, ut impleamus quod possumus. Iustitia tamen ad hoc tendit, ut homo, quantum potest, Deo recompenset totaliter animam ei subiciens.

ARTICVLVS III.

Utrum ius conuenienter diuidatur in ius naturale, & ius positium.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quod ius non conuenienter diuidatur in ius naturale, & ius positium. Illud enim quod est naturale, est immutabile, & idem est apud omnes. non autem inuenitur in rebus humanis aliquid tale: quia omnes regule iuris humani, in aliquibus casibus deficiunt, nec habent suam uirtutem ubique, ergo non est aliquid ius naturale.

¶ 2. Præter illud dicitur esse positium, quod ex uoluntate humana procedit: sed non ideo aliquid est iustum, quia a uoluntate humana procedit, alioquin uoluntas hominis iusta esse non posset, ergo cum iustum sit idem quod ius, uidetur quod nullum sit ius positium.

¶ 3. Præter ius diuinum non est ius naturale, cum excedat naturam humanam: similiter etiam non est ius positium, quia non innitur auctoritati humanae, sed auctoritati diuinae, ergo inconuenienter diuiditur ius in naturale, & positium.

SED CONTRA est, quod Philo-

dicat in 5. Ethic. quod politici in hoc quidem naturali est, hoc autem legale, id est, lege positum.

RESPON. Dicendum, quod sicut dictum est, ius, siue iustum est aliquid opus adequatum alteri secundum aliquem equalitatis modum. Dupliciter autem potest alicui homini esse aliquid adequatum. Vno quidem modo, ex ipsa natura rei, puta, cum aliquis tantum dat, ut tantum recipiat, & hoc uocatur ius naturale. Alio modo, aliquid est adequatum, vel commensuratum alteri ex condictione, siue ex communi pacto, sicut do. saliquis reputat se contentum, si tamen accipiat: quod quidem potest fieri dupliciter. Vno modo, per aliquod priuatum condictionem, sicut quod firmatur aliquo pacto inter priuatas personas. Alio modo ex condictione publico, puta, cum rebus populi consentitur, quod aliquid habeatur quasi adequatum, & communi, vel cum hoc ordinat princeps, qui non habet, & eius persona generat.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod naturale habens naturam immutabilem, sit semper, & ubique tale. Natura autem mutabilis, & ideo id quod naturale est, te aliquando defecit: sicut naturale non habet, ut deponenti depositum redderet, quod natura humana semper efficitur, sed semper seruandum: sed quia quodammodo, quod uoluntas hominis deprauatur, in quo depositum non est reddendum, ueliam uoluntatem habens, male conuenit, si furiosus, uel hostis recipere deponitur.

AD SECVNDVM Dicendum, quod ius ex communi condictione potest aliquid habere, quae secundum se non habent naturam ad naturalem iustitiam, & tamen cum ius positium. Unde Philosophus dicitur legale iustum est, quod ex principio quod differt sic, uel aliter: quando autem positum si aliquid de se repugnantiam habet, tale non potest uoluntate humana fieri, statuat, quod liceat furari, vel adulterari, unde dicitur Isaie decimo. Vae qui iniquas.

AD TERTIVM Dicendum, quod dicitur quod diuinitus promulgatum, partim est de his, quae sunt naturae, partim eorum iustitia homines late, partim autem quae sunt iusta in institutione diuina. Vnde dicitur diuinum per haec duo distingui potest humanum. Sunt enim in lege diuina precepta, quia bona & prohibita, quia mala, quae sunt bona, quia precepta: & mala, quae sunt mala, quia prohibita.

ARTICVLVS III.

Utrum ius gentium sit idem cum iure naturali.

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quod ius gentium sit idem cum iure naturali. Non in